

Машкова І. М.,

*Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»,
старший викладач кафедри іноземних мов
фінансово-економічного факультету*

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД – СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА ВНЗ

У статті досліджуються поняття педагогічної майстерності, професійної компетентності як її важливої складової та компетентісно орієнтований підхід в особистіно орієнтованій моделі сучасної вищої освіти.

Ключові слова: педагогічна майстерність, професійна компетентність, компетентісний підхід.

В умовах постіндустріального суспільства, коли знання та людський капітал стали наріжним каменем його розвитку, роль вищої освіти як однієї з пріоритетних завдань держави не можна переоцінити. Теоретичне осмислення і пошук нових підходів до формування цілей і завдань, побудова змісту і структура програм професійної освіти мають бути орієнтовані на ринок праці та розвиток професійної компетентності кожного члена суспільства. Нова парадигма вищої професійної освіти обумовлює перегляд існуючих методик викладання та реалізацію компетентісного підходу, який передбачає активні та інтерактивні форми організації навчальних занять з метою формування та розвитку професійних навичок студентів.

Важливим завданням вищих навчальних закладів є вдосконалення моральних і громадянських якостей студентів, без яких неможливі професійна та життєва компетентності. Слід зазначити, що поява концепту «компетентність» відповідала викликам епохи постмодерну. На відміну від звичних «знань, умінь і навичок» до структури компетентності увійшли «цінності й якості», що перетворили «виконавця», який знає, уміє і діє, на «свідомого творця», який знає, заради чого і яким чином він діє [9, с. 217].

Протягом останніх трьох десятиліть дослідженню понять «педагогічна майстерність», «компетентність», «компетентісний підхід» було присвячено багато публікацій як зарубіжних так і вітчизняних авторів. Вважається, що мова компетенцій є більш адекватною для оцінки результатів освіти, при цьому самі компетенції інтерпретуються як єдина мова для опису академічних і професійних профілів. Тенденція науково-дослідницьких університетів удосконалювати старі і створювати нові навчальні програми на основі компетентісного підходу підтверджує думку окремих науковців про те, що по суті відбувається перехід до нової парадигми освіти. А. Кузьмінський відмічає, що проблема полягає у зміні не

тільки ціннісних і цільових орієнтирів в організації процесу підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, але й у змісті навчання, позиції студентів і викладачів, у їх діяльності та ін. [7, с. 63-64]

Здійснення компетентнісно орієнтованого підходу в системі вищої педагогічної освіти зумовлює перегляд змісту навчання відповідно до вимог суспільства, європейських стандартів, збереження досвіду підготовки педагогічних працівників на сучасному етапі [3, с. 83].

Компетентнісно орієнтований підхід в педагогіці досліджується широким колом вчених різних галузей науки і освіти. Різноманітні аспекти формування професійної компетентності майбутнього фахівця у вищій школі висвітлюються у працях таких науковців як В. Андрущенко, І. Бех, С. Бондар, О. Глузман, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Євтух, В. Кремень, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, В. Луговий, Н. Ничкало, А. Хуторський, В. Якунін та ін.

Проблеми, історія та теоретико-методологічні засади розвитку педагогічної майстерності плідно досліджуються такими сучасними вченими як В. Абрамян, Л. Базіль, Є. Барбіна, О. Грищенко, І. Зязюн, Т. Іванова, А. Капська, П. Коваль, Л. Крамущенко, І. Кривонос, В. Крутецький, Н. Кузьмін, А. Кузьмінський, О. Лавріненко, М. Лазарєв, М. Лещенко, В. Лозова, А. Луцюк, Ю. Львова, Л. Мацько, А. Мудрик, Н. Ничкало, В. Орлов, О. Падалка, М. Палтишев, О. Пехота, В. Пилипчук, Е. Помиткін, С. Пономаревський, Л. Пуховська, О. Рудницька, Г. Сагач, І. Синиця, О. Семеног, С. Сисоєва, В. Сластьонін, М. Солдатенко, Н. Тарасевич, О. Тринус, Л. Хомич, Г. Яворська та ін.

О.Лавріненко підкреслює, що вирішення складних завдань інтеграції вітчизняної освіти в світовий освітній простір неможливе без ретельного вивчення власного історичного минулого, видатних теоретиків і практиків, які стояли біля витоків педагогічної освіти. Питання про педагогічні технології тісно пов'язані з поняттям педагогічної майстерності як вищого рівня педагогічної дії, а ця категорія, введена А.С. Макаренком, належить до тих понять, що поєднують в собі науку і мистецтво, теорію і практику. В сучасних суспільно-економічних умовах пошуку нових освітніх концепцій педагогічна майстерність розглядається як система професійних компетентностей учителя, сформованих на методологічному, теоретичному і технологічному рівнях [8, с. 7].

Дослідження з даної проблеми доводять, що підґрунтям формування майстерності у педагога є: природна схильність до обраної професії та наявність до цього відповідних здібностей (О. Рудницька); високий рівень педагогічних вмінь (Т. Стефановська); процес педагогічної підготовки та педагогічної праці (Л. Пуховська); фахова компетентність і професійно значущі якості (І. Зязюн).

Підкреслюючи, що будь-яка майстерність, у тому числі й педагогічна, розкривається в діяльності, причому, в діяльності ефективній, В. Ягупов вирізняє декілька підходів до визначення педагогічної майстерності. Це і найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що за відведений час педагог досягає оптимальних результатів (Н. Кузьміна, М. Кухарєв), і синтез наукових знань, умінь, навичок методичного мистецтва й особистісних якостей педагога (О. Щербаков), з такими основними рисами, за Ш. Амонашвілі, як особистісно гуманна вихідна позиція майстра педагогічної справи, творчість якого може збагатити педагогічну науку і практику новими висновками, дати початок новим ідеям і підходам. В Європі під педагогічною майстерністю розуміють практичне розгортання і втілення вчителем у професійну діяльність сукупності інтелектуальних, психологічних і духовних якостей [16, с. 164].

Педагогічна майстерність як стрижньовий компонент педагогічної культури, передбачає синтез розвинутого психолого-педагогічного мислення, професійно-педагогічних знань, навичок і умінь, емоційно-вольових засобів виразності, що дають змогу педагогові успішно вирішувати навчально-виховні завдання [16, с.169].

Автори підручника «Педагогічна майстерність» розглядають її як найвищий рівень педагогічної діяльності, вияв творчої активності особистості педагога, комплекс властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності на рефлексивній основі» [10, с. 25].

Основними елементами педагогічної майстерності вони називають гуманістичну спрямованість діяльності педагога, професійну компетентність, педагогічні здібності, педагогічну техніку, які пов'язані між собою та мають здатність до саморозвитку.

Гуманістична спрямованість – найголовніша характеристика майстерності педагога, що будується на основі ціннісних орієнтацій. Виховний вплив викладача інтегрований у навчання: викладач покликаний розвивати моральну рефлексію студента, орієнтувати його на відповідальну поведінку в майбутній професії та життя в суспільстві, тому стан освітньої сфери, її розвиток і перспективи в першу чергу залежать від аксіосфери педагога [13, с. 29].

До аксіологічної проблематики звертаються В. Алексєєв, В. Андрущенко І. Зязюн, А.І. Кавалеров, А.А. Кавалеров, О. Панін та інші. Виховання на основі цінностей – це основний шлях формування особистості студента – майбутнього фахівця в сфері глобальної світової економіки. Діалектична взаємодія викладача і студентів у цілісному педагогічному процесі є надзвичайно складним феноменом, який реалізує аксіологічні функції. Це особлива форма відтворення культури, під впливом якої формується і розвивається культура особистості всіх суб'єктів навчального процесу. Педагогічна культура є інтегративною характеристикою досконалого педагогічного процесу в єдності

його аксіологічної, акмеологічної, гуманістичної спрямованості [5, с. 32]. В ідеалі, чим вища професійна і педагогічна культура викладача, тим вищий рівень культурологічного розвитку студента.

Провідними здібностями до педагогічної діяльності вважаються чутливість до особистості кожної людини, комунікативність, перцептивність, динамічність, емоційна стабільність, оптимістичне прогнозування і креативність. Педагогічна техніка як форма організації поведінки педагога — це конкретний інструментарій, навички та вміння організації та проведення різноманітних навчально-виховних заходів.

Професійна компетентність є підвалиною педагогічної майстерності. Зміст цього компонента становлять глибокі професійні знання, навички та вміння, професіоналізм у галузі психології та педагогіки, досконала методика здійснення навчально-виховних заходів [16, с. 167].

Вченими США ще в 70-80 рр. XX ст. розроблялась концепція навчання педагогів на основі компетентнісного підходу, були виділені компетенції, засновані на діяльності й особистості педагога, його знанням, уміннях і навичках [15, с.42].

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що хоча існують відмінності у визначенні понять «компетентність» і «компетенція», сутність їх залишається, на нашу думку, такою, що компетентність — це здатність особистості використовувати на практиці свої знання і досвід, а компетенція — це певна сфера діяльності та повноважень. Оскільки професійні стандарти нового покоління базуються на аналізі вимог до трудової діяльності та її результатах, то майбутній фахівець повинен володіти не лише професійними, а й більш широкими компетенціями.

Не зважаючи на різноманітність думок відносно трактування поняття професійно-педагогічної компетентності, можна констатувати, що більшість авторів розглядають професійну компетентність у двох аспектах: як мету освіти, професійної підготовки; а також як проміжний результат, що характеризує стан фахівця, який здійснює свою професійну діяльність.

За О. Андрєєвим, професійна компетентність педагога — це сформованість в його праці різних сторін педагогічної діяльності і педагогічного спілкування, в яких особистість педагога самореалізована на рівні, що забезпечує стійкі позитивні результати в навчанні і розвитку учнів [2, с. 8]. Основні цілі та визначені ними функції освіти дорослих, на його думку, можна звести до задоволення потреб особистості, суспільства, економіки: особистості — у самоудосконаленні; суспільства — у формування соціально активної та адаптованої до реалій життя особистості; економіки — у підготовці компетентного ефективного працівника. Кінцевою метою освіти дорослих є формування особистості, яка активно, компетентно та ефективно бере участь в економічному соціальному та особистому житті [1].

Компетентнісний підхід у навчанні — це спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток базових і предметних компетентностей особистості, результатом якого стане формування загальної компетентності людини як сукупності ключових компетентностей, інтегрованої характеристики особистості. Ключовими освітніми компетентностями можна вважати такі: ціннісно-смилова, загальнокультурна, навчально-пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціально-трудова та компетентність особистого самовдосконалення [14].

Вплив особистісних якостей викладача на його професійну компетентність відзначають усі дослідники [15, с. 43]. Засновник вітчизняної наукової педагогіки, К.Д. Ушинський, високо оцінював особистість учителя, справедливо вважаючи, що вплив педагога на учнів становить ту виховну силу, яку не можна замінити ніякими статутами і програмами, ніякою організацією навчальних закладів. Своєю творчістю, розумінням сутності та значення педагогічної майстерності у формуванні особистості вчителя К.Д. Ушинський заклав фундаментальні основи для подальшого її вдосконалення і розвитку, як невід'ємної складової в системі професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога [8, с.36].

Характер соціально-педагогічних технологій особливо яскраво проявляється у процесі педагогізації соціокультурного середовища, залучення студентів до соціокультурної творчості, що є можливим за умов: соціальної спрямованості саморозвитку особистості та розвитку соціальної активності; позитивного ставлення студентської молоді до соціокультурного середовища. Цінності, пов'язані з соціокультурним контекстом, є фундаментом культури, а культура – предметним полем формування цінностей [12, с. 401].

Технологізація усіх сфер життя, включаючи освіту, призводить також до деякого знеособлювання, але і дає поштовх до пошуку нових можливостей щодо удосконалення педагогічної майстерності викладача в сучасних умовах. Компетентнісно орієнтований підхід націлений на практичні результати, досвід особистої діяльності; міжнародна спільнота вважає його дієвим інструментом покращення якості освіти.

О. Шестоपालюк до основних умов розвитку професійної компетентності студентів відносить організаційно-управлінські, навчально-методичні, технологічні та психолого-педагогічні та підкреслює, що формування професійної компетентності майбутнього фахівця здійснюється через зміст освіти, а також засобами активної позиції студента в соціальному, політичному і культурному житті ВНЗ [15, с. 44-45].

Особистісно-орієнтована модель освіти на засадах педагогіки партнерства спрямована на формування високогуманних відносин у вищому навчальному закладі, на формування творчого колективу студентів і викладачів. У сучасній вітчизняній освіті потреба визнання особистісно-орієнтованого виховання як

специфічної організації навчально-виховного процесу у соціокультурному середовищі вищого навчального закладу вже розглядається в якості методологічного імперативу для успішного формування творчих інноваційних якостей суб'єктів навчання.

В професійній освіті необхідно розвивати пізнавально-інтелектуальну компетентність як основу для розвитку готовності до професійної діяльності в умовах, що часто змінюються. Її можна розглядати як сукупність теоретичних знань, умінь, навичок, досвіду, особистісних якостей викладача, що дають змогу здійснювати пошукову, евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення [4, с. 183].

Педагог повинен вивчати і аналізувати специфіку майбутньої професійної діяльності студента та її компоненти. Особистісно-розвивальні технології можуть застосовуватись у педагогічній практиці лише за умови їх використання викладачем для самого себе, свого власного особистісного пізнання і розвитку. Саме це ми називаємо компетентісно орієнтованим підходом у професійній підготовці майбутніх фахівців і складовою розвитку педагогічної майстерності сучасного викладача ВНЗ.

З метою підвищення професійної компетентності викладачів у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана та успішного формування компетентісного підходу в викладанні ними економічних та загальноосвітніх дисциплін проводяться різноманітні семінари-практикуми та тренінги за різними напрямками у Центрі післядипломної освіти. Кафедра педагогіки і психології університету, починаючи з 2001 року організовує постійно діючі тренінг-курси «Сучасні методи навчання», «Впровадження тренінгових технологій у навчальний процес у КНЕУ», «Формування психолого-педагогічної компетентності викладачів університету» та продовжує роботу в цьому напрямку. Аналізується досвід вітчизняної та зарубіжної освіти щодо впровадження новітніх освітніх технологій, який виноситься на обговорення на щорічній науково-методичній конференції КНЕУ. У 2014 році під назвою «Творчий потенціал кафедр та факультетів в інноваційному розвитку дослідницького університету» вона була присвячена саме компетентісно орієнтованому підходу у навчальній та науковій діяльності професорсько-викладацького складу.

Зростання ролі викладача вищої школи, необхідність подальшого вдосконалення педагогічної майстерності професорсько-викладацького корпусу вищих навчальних закладів диктується і загальним дискурсом нинішнього суспільства, спрямованим на утвердження гуманістичних засад у відносинах між людьми, на побудову громадянського суспільства, на людиноцентриську ідеологію.

Педагогіка діалогу, партнерства, співпраці, людиноцентризму ставить у центр уваги інтереси, потреби, уподобання того, хто навчається. Відчуваючи зацікавленість викладача в його успіхах, студент як суб'єкт професійного самовдосконалення оцінює у викладачі професіонала, радника і натхненника і розуміє, що від рівня професійної культури педагога, його фізичного, психічного й морального здоров'я великою мірою залежить рівень професіоналізму, стан освіченості, вихованості, людяності студента, а отже, і подальший моральний, культурний і духовний прогрес суспільства [6, с. 18].

Отже, в умовах трансформації суспільства важливим показником педагогічної майстерності викладача вищої школи буде не лише надання студентам необхідних знань, а й активізація виховної складової своєї діяльності, спрямованої на послаблення конфлікту між сучасною молоддю і суспільством, надання особливої уваги формуванню цінностей громадянина майбутнього, адже саме від цього буде залежати майбутнє нашої держави [11, с. 34]. В умовах принципово нового контексту наукових досліджень становлення морально-етичних та інших парадигм формування свідомості молоді надзвичайно важливим є розширення форм спілкування, дискусій, обміну думками людей, які мають безпосереднє відношення до процесу освіти та виховання молоді в сучасному культурно-історичному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А.А. Педагогика высшей школы. Новый курс / А.А. Андреев. – М. : Московский международный институт эконометрики, информатики, финансов и права, 2002. – 264.
2. Андреев А. Знания или компетенция? / А. Андреев // Высшее образование в России : научно-педагогический журнал. – 2005. – №2. – С. 84.
3. Гуревич Роман, Кадемія Майя Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутнього педагога / Роман Гуревич, Майя Кадемія // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. — Хмельницький : 2009. – 498 с. — С. 79-81.
4. Дзюбенко Ірина Формування пізнавально-інтелектуальної компетентності в системі підготовки майбутнього вчителя / Ірина Дзюбенко // 36. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини ; гол. ред. : Мартинюк М.Т. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. – Ч. 2. – с. 179-184.
5. Иванова Т.В. Культурологическая подготовка будущего учителя / Монографія. / Т.В. Иванова. — К. : ЦВП, 2005. — 282 с.
6. Кузьмінський А.І. Філософські засади педагогічної майстерності викладача вищої школи / А.І. Кузьмінський // Педагогічна майстерність: теорія і технології : Науковий вісник МДУ імені В.О. Сухомлінського. – Том 1. – Випуск 36. Серія «Педагогічні науки». – Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлінського, 2012. – с. 17-21.
7. Кузьмінський А. Підготовка майбутнього фахівця у контексті компетентнісного підходу / А. І. Кузьмінський // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній

- освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. матер. III Міжнародної наук.-практ. конф. – Вип. 3. Частина 1. – Київ-Львів, 2012. – С. 62-65.
8. Лавріненко О.О. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ : [Монографія] / Олександр Лавріненко. – К. : Богданова А.М., 2009. – 328 с.
 9. Лактіонова Г. М. Концепт *покоління* / Г.М. Лактіонова // Концептосфера педагогічної освіти: Матеріали філософсько-методологічного семінару «Аксіологічна концептосфера педагогічної освіти» / Авт. ідеї і упор. Т. П. Усатенко. — К. — Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2010. — 299 с.
 10. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – 3-те вид., допов. і переробл. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
 11. Семиченко В. А. Соціально-психологічні виклики в педагогічній майстерності викладачів вищої школи / В. А. Семиченко // Педагогічна майстерність: теорія і технології. Науковий вісник МДУ ім. В.О. Сухомлінського. – Том 1. – Випуск 36. Серія «Педагогічні науки» Миколаїв МНУ імені В.О. Сухомлінського, 2012. – с. 28-34.
 12. Скотний В.Г. Філософія символічного світу. Цінності / В.Г. Скотний // Філософія. Історичний і систематичний курс. – К.: Знання України, 2005. – 575 с.
 13. Султанова Л.Ю. Теоретичні засади педагогічної аксіології в системі підготовки майбутнього педагога / Л.Ю. Султанова // Аксіологічний підхід — основа формування цілісної особистості майбутнього педагога : [Монографія / за заг. ред. Л.О. Хомич]. — Київ-Ніжин : ПП Лисенко ММ, 2010. — 143 с.
 14. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированного образования / А.В. Хуторской // Народное образование. – 2003. № 2. – С. 58-64.
 15. Шестоपालук О. Компетентнісний підхід у підготовці педагога / О. Шестоपालук // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи : зб. матер. III Міжнародної наук.-практ. конф. – Вип. 3. Частина 1. – Київ-Львів, 2012. – С. 42-45.
 16. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посібник / В.В. Ягупов. — К. : Либідь, 2002. — 560 с.

И.Н. Машкова. Компетентностно ориентированный подход — составляющая педагогического мастерства современного преподавателя вуза.

В статье исследуются понятия педагогического мастерства, профессиональной компетентности как его важной составляющей и компетентностно ориентированный подход в личностно ориентированной модели современного высшего образования.

I.M. Mashkova. Competence oriented approach – a component of pedagogical mastery of today's higher school teacher.

The article reviews the notions of pedagogical mastery, professional competence as its important component and competence oriented approach in individually oriented model of today's higher education.

Ключові слова: педагогічна майстерність, професійна компетентність, компетентнісний підхід.